University of Southern Denmark

Den »dybe stat« i Trumpland

Konspirationsteorier i USA før og nu

Rasmussen, Kasper Grotle

Published in:
Økonomi & Politik

Publication date:
2019

Document version:
Forlagets udgivne version

Citation for pulished version (APA):
Rasmussen, K. G. (2019). Den »dybe stat« i Trumpland: Konspirationsteorier i USA før og nu. *Økonomi & Politik*, *92*(1), 67-80. https://www.djoef-forlag.dk/openaccess/oep/

Go to publication entry in University of Southern Denmark's Research Portal

Terms of use
This work is brought to you by the University of Southern Denmark.
Unless otherwise specified it has been shared according to the terms for self-archiving.
If no other license is stated, these terms apply:

- You may download this work for personal use only.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying this open access version

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details and we will investigate your claim.
Please direct all enquiries to puresupport@bib.sdu.dk

Download date: 05. Oct. 2026

Den »dybe stat« i Trumpland: Konspirationsteorier i USA før og nu

Temanummer: TRUMPLAND – Historiske perspektiver, nutidige realiteter

Denne artikel analyserer fremkomsten af og frygten for den såkaldt »dybe stat« i USA i tiden før og under Donald Trumps præsidentperiode samt Trumps anvendelse af begrebet og den efterfølgende fremkomst af nye konspirationsteorier, såsom QAnon. Artiklen argumenterer for, at amerikanernes komplicerede forhold til statsmagten gennem historien har givet sig til udtryk i konspirationsteorien om den dybe stat, og at Trump har anvendt den blandt andet for at fjerne opmærksomhed fra undersøgelser af sig selv og sin kampagne. QAnon-konspirationsteorien er primært skabt med det formål at udtrykke utilfredshed med Demokraterne og assorterede tilhængere samt at udtrykke begejstring over Trump, der i denne forbindelse repræsenterer en heltefigur centralt i en fremgangsfortælling.

KASPER GROTLE RASMUSSEN
Lektor, ph.d., Center for Amerikanske Studier, Syddansk Universitet, grotle@sdu.dk

»Ikke-valgte agenter for den dybe stat, der trodser vælgerne for at fremme deres egne, hemmelige agendaer er en trussel mod demokratiet« (Bradner, 7. september 2018). Således beskrev præsident Donald Trump ved et vælgermøde i Billings, Montana den 6. september 2018 en anonym og angiveligt højtstående rådgiver i Trump-regeringen, der dagen før i *The New York Times* havde offentliggjort en kronik med titlen »I Am Part of the Resistance Inside the Trump Administration« (»Jeg er en del af modstandsbevægelsen i Trump-regeringen«) (Anonymous, 5. september 2018). Kronikken handlede om, hvordan en gruppe højtstående rådgivere centralt placeret i Trumps regeringsapparat var gået sammen for at moderere præsidentens værste indfald og sikre republikkens fremtid – og selvom kronikkens forfatter bedyrede, at »dette er ikke den såkaldt dybe stat, der på spil. Det er den stabile stat«, beroligede det ikke kritikerne af den dybe stat og slet ikke præsident Donald Trump.

Begrebet »den dybe stat« eller »Deep State« på engelsk henviser til konspirationsteorien om eksistensen af en gruppe højtplacerede bureaukrater og militærfolk i Washington, DC, der i al hemmelighed træffer og udfører beslutninger om betydningsfulde politiske emner uden om det valgte politiske niveau med det formål at undergrave demokratiet og tiltage sig magten. Med inspiration fra Tyrkiet og Egypten, hvor det i årevis har været brugt til at beskrive magtkampe mellem valgte og ikke-valgte fraktioner, er det igennem de sidste par år blevet udbredt i USA af Donald Trump og hans inderkreds (Porter, 8. februar 2017). Som outsider-kandidat og ditto præsident præsenterede Donald Trump sig som modvægt til den dybe stat og den indspiste Washington-elite, der ville modarbejde enhver forandring. Han lovede at gøre op med denne udemokratiske praksis og bruge sit mandat til at »dræne sumpen«.

Noget tyder på, at Trumps fokus på den dybe stat har været en succes. Ifølge en meningsmåling fra Monmouth University fra marts 2018, angav 74 pct. af amerikanerne, at de troede på eksistensen af en dyb stat i USA (Monmouth University Poll, 2018). Men noget tyder også på, at Trumps succes kan være relateret til en eksisterende frygt i befolkningen, idet kun lidt over en tredjedel (37 pct.) var umiddelbart bekendt med selve begrebet den »dybe stat«. Efter at have hørt forklaringen erklærede 27 pct. sig overbevist om dens eksistens, mens øvrige 47 pct. mente, at den formentlig eksisterede.

» **Begrebet »den dybe stat« henviser til konspirationsteorien om eksistensen af en gruppe højtplacerede bureaukrater og militærfolk i Washington, DC, der i al hemmelighed træffer og udfører beslutninger om betydningsfulde politiske emner**

Denne artikel undersøger således først amerikanernes historiske forhold til den dybe stat og til konspirationsteorier fra Kennedy-mordet og frem og kigger derefter nærmere på, hvordan den dybe stat figurerer i Donald Trumps politik. Endelig søger artiklen at belyse, hvordan og hvorfor en gruppe Trump-tilhængere har skabt den forunderlige QAnon-konspirationsteori. Artiklen argumenterer for, at amerikanernes komplicerede forhold til statsmagten gennem historien har givet sig til udtryk i konspirationsteorien om den dybe stat, som derfor også skal ses som et udtryk for en krise mellem elite og befolkning og som et udtryk for vanskeligheden ved at navigere en kompleks virkelighed præget af mangel på enighed om fakta og fiktion. Herudover argumenterer artiklen for, at Trump har anvendt konspirationsteorien om den dybe stat som strategisk kommunikationsmiddel til græsrødderne og for at fjerne opmærksomhed fra undersøgelser af sig selv og sin kampagne fra FBI og Justitsministeriet. QAnon-konspirationsteorien er primært skabt med det formål at udtrykke utilfredshed med Demokraterne og assorterede tilhængere samt at udtrykke begejstring over Trump, der i denne forbindelse repræsenterer en heltefigur centralt i en fremgangsfortælling.

Konspirationsteorier i Guds eget land

Begrebet »konspirationsteori« rummer flere fortolkninger. Overordnet kan man konstatere, at der er tale om en forestilling (teori) om, at to eller flere personer har planlagt eller udført en handling, der er ulovlig eller har karakter af magtmisbrug (konspiration). Konspirationen – eller på dansk: sammensværgelsen – har netop brug for flere implicerede, da ordets latinske rod, *conspirare*, betyder »at ånde sammen« (for denne definition, se f.eks. Olmsted, 2009: 3). I de fleste lande findes der lovgivning mod kriminelle og industrielle sammensværgelser, men det er næppe i denne sammenhæng, at tankerne oftest ledes hen på konspirations*teorien* som fænomen. Her skal vi snarere kigge mod den politiske arena, hvor magt og magtmisbrug påvirker befolkningens liv og levned. Den tyske konspirationsforsker Michael Butters definerer konspirationsteorier som en forestilling om, at de indblandede har »tiltaget sig,

eller er i færd med at tiltage sig, kontrol over en institution, en region, et land eller verden«, og peger således på, at den politiske konspirationsteori er optaget af den bevidste brug af magt (Butter, 2014: 1). Aktørernes rolle er derfor afgørende i konspirationsteorien – og anses for at være så vigtig, at upersonlige, strukturelle forklaringer på begivenheder ofte slet ikke tillægges nogen værdi. Den amerikanske politolog Michael Barkun har således foreslået, at aktørperspektivet kan udtrykkes gennem en forestilling om, at alt er overlagt (tilfældigheder findes ikke), intet er som det ud til at være og alt er forbundet (Barkun, 2006: 3-4)

Forestillingen om at skulle være på vagt over for statsmagten har eksisteret troligt gennem hele USA's historie, men frygten for den dybe stat – dog ikke med det navn – er et nyere fænomen, der umiddelbart kan spores til mordet på præsident John F. Kennedy i november 1963. Det var her, at idéen om det medskyldige, magtfulde statsapparat, der myrdede den populære, fredselskende præsident blev knæsat. Det var også på denne tid, at befolkningens tillid til statsmagten, forstået som den føderale regering i Washington, D.C., begyndte at falde. 77 pct. af befolkningen mente således i 1964, at regeringen næsten altid eller for det meste gjorde det rigtige, men herefter faldt tallet drastisk (Pew Research, 2017).

En af årsagerne til den faldende tillid gennem 1960'erne, 1970'erne og 1980'erne var et stigende antal afsløringer af magtmisbrug fra statsmagtens side. Som følge af Watergate-sagen, hvor præsident Richard Nixon på grund af politisk magtmisbrug blev tvunget til at gå af i august 1974, iværksatte Kongressen gennem de næste 20 år flere undersøgelser, der blandt andet viste, at FBI i årtier havde spioneret på den amerikanske befolkning, i øvrigt med skiftende præsidenters accept. Tillige havde CIA eksperimenteret med »hjernevask« og ditto kontrol og lokket uvillige forsøgskaniner til at indtage store doser LSD med flere invalideringer og i hvert fald ét dødsfald til følge. Øvrige afsløringer fulgte, og alt i alt kunne den amerikanske befolkning konkludere, at visse konspirationsteorier – især dem om hemmelige statslige operationer, der på ulovlig og umoralsk vis tiltog sig magt på borgernes bekostning – var sande (se generelt Olmsted, 2009: kap. 4-6).

Parallelt med den udvikling skete der noget med konspirationsteorien som *fænomen* i USA. I takt med at tiltroen til staten dalede og flere statslige konspirationer blev afsløret, søgte en treenighed af politikere, intellektuelle og medier at lægge afstand til konspirationsteorien som gangbar forklaring på samfundsproblemer. Det kan virke som en konspiration i sig selv, men det havde andre årsager. Lang tid før og umiddelbart efter Kennedy-mordet var konspirationsteorier faktisk gangbar mønt i visse dele af den offentlige og private diskurs i USA. Ifølge Michael Butter var de umiddelbare årsager, præget af USA's korte historie, individualismens stærke tag i landets selvforståelse, hvilket kom til udtryk i forestillingen om individets forrang som drivkraft i historien; en evig mistænksomhed over for interne og eksterne trusler mod staten, hvilket især baserede sig på oprøret mod det britiske kolonistyre og på

frygten for, at en skrøbelig stat – som USA var i det 19. århundrede – skulle blive overtaget af fremmede kræfter, såsom katolikker, frimurere og mormoner; og en religiøst-baseret forestilling om godt og ondt, arvet fra Puritanerne, der var blandt de tidligste britiske indvandrere til de amerikanske kolonier (Butter, 2014: 35-6).

Den republikanske senator Joseph McCarthys konspirationsteorier om kommunistisk aktivitet i de tidligere 1950'eres USA satte dybe spor og bidrog til endnu mere yderliggående højrefløjsorganisationer, såsom John Birch Society, der så kommunistiske spøgelser overalt. Med inspiration fra europæiske intellektuelle, der advarede om, at nazister og fascister netop havde anvendt konspirationsteorier som grundlag for at suspendere demokratiet, gik blandt andre historikeren Richard Hofstadter ud med en advarsel til befolkningen om højrefløjen. Med sin indflydelsesrige artikel »The Paranoid Style in American Politics« lagde han grunden for generationers forståelse af amerikanske konspirationsteorier ved at klassificere dem som paranoide, irrationelle og farlige (1964). Medierne og politikere fulgte op med delvise forsøg på latterliggørelse af konspirationsteorien som begreb. Men problemet var, at befolkningens berettigede mistro til statsmagten og til autoriteter generelt nu blev presset fra den offentlige til den private sfære (Thalmann, 2014: 12) – hvor forestillingen blev understøttet af populærkulturen med 1970'ernes paranoide thrillere som *The Parallax View* (1974) og *Three Days of the Condor* (1975) og af »modkulturens« ungdomsoprør og Vietnam-modstand fra 1960'erne.

Problemet var også, at Hofstadters fortolkning af konspirationsteorier som farlige og irrationelle var højst tvivlsom. Han havde givetvis ret i, at de potentielt *kunne* være begge dele, men senere forskning har peget på, at konspirationsteorier også skal ses som et udtryk for en befolknings legitime kritik af magten – det betyder ikke, at alle konspirationsteorier er rigtige, langtfra – men at årsagen til, at folk tror på dem, ofte bunder i utryghed og usikkerhed ved samfundets tilstand (Fenster 2008: 8-12).

1990'erne bragte konspirationsteorier frem i lyset igen. Afslutningen på den Kolde Krig og fraværet af en eksplicit ydre fjende understregede den amerikanske stats rolle som noget, der potentielt kunne være farligt. Samtidig bidrog den Kolde Krigs ophør også til en følelse af usikkerhed over for fremtiden, idet konflikten jo nok havde været truende, men også havde bibragt en fornemmelse af vished om, hvem fjenden egentlig var (Olmsted, 2009: 203). Frygten for at blive kontrolleret af ukendte kræfter førte til en »aktørpanik«, der paradoksalt nok forstærkede troen på konspirationsteorier, fordi de skabte sammenhængskraft i en kompleks og usammenhængende verden (Melley, 2000: 12).

Det var især i forbindelse med den såkaldte Nye Verdensorden (New World Order), hvor forestillingen var, at den internationale storkapital og internationale organisationer, evt. i samråd med egentlige djævelske kræfter eller rumvæsner, kontrollerede alle verdens regeringer og ville gøre befolkningerne til

slaver, som i øvrigt også var et af hovedtemaerne i den populære og indflydelsesrige TV-serie *X-Files*. Højre- og venstrefløjen mødtes i konspirationsteorien om den Nye Verdensorden og forestillingen om en dyb stat, før den fik sit navn, dog ofte med forskellige udgangspunkter. Internettets udbredelse i midt-halvfemserne bidrog kraftigt til denne udvikling (Barkun, 2017: 438).

Det politiske niveau fandt også ud af, hvordan konspirationsteorier kunne anvendes strategisk, som en måde at skabe syndebukke på, og dirigere befolkningens opmærksomhed bort fra egentlige begivenheder

Forskningen havde et medansvar her, for lige som intellektuelle havde bidraget til at delegitimere konspirationsteorier i 1960'erne, bidrog den nu til det modsatte, hvilket den franske sociolog Bruno Latour skrev om i 2004 i en slags »bekendelsesartikel«, hvori han påpegede, at postmodernismens fokus fra 1980erne på at fremstille virkeligheden som socialt konstrueret, der oprindeligt havde til formål at sætte spørgsmålstegn ved autoritative videnskabelige dogmer, var blevet til en slags *laissez-faire* situation, hvor alle havde ret til egen virkelighed og til at skabe sine egne facts uden skelen til kritisk tænkning og etablerede modeller for videnskabelig erkendelse (Latour, 2004).

Det politiske niveau fandt også ud af, hvordan konspirationsteorier kunne anvendes strategisk, som en måde at skabe syndebukke på og dirigere befolkningens opmærksomhed bort fra egentlige begivenheder. Ved at udnytte en såkaldt »moralsk panik« kan magtfulde grupper således forsøge at vinde opbakning for synspunkter med hensyn til nødvendighedens politik (Knight, 2003: 20-1). Krigen mod Terror kan anskues som et eksempel herpå, idet Bush-regeringen efter Al-Qaedas angreb på USA den 11. september 2001 hurtigt vendte fokus mod Irak og søgte dels at skabe en falsk forbindelse mellem Saddam Husseins styre og islamisk terrorisme og dels at hævde, at styret i Irak var i besiddelse af masseødelæggelsesvåben. Paradoksalt nok bidrog disse »officielle« konspirationsteorier til at skabe folkelige ditto, herunder at Krigen mod Terror primært var økonomisk orienteret, altså en krig om olie. Den største og mest vedvarende folkelige konspirationsteori var forestillingen om, at 11. september-angrebene var planlagt og udført af Bush-regeringen med præsidenten i spidsen, i stedet for Osama bin Laden og Al-Qaeda. Denne konspirationsteori, der dels byggede på den forkerte opfattelse, at Al-Qaeda var en svag organisation, har vist sig at være en af de mest udbredte – både på højre- og venstrefløjen – og kan vel i popularitet bedst sammenlignes med konspirationsteorier om Kennedy-mordet (Olmsted, 2009: 209-29).

Konspirationsteorier var således på vej tilbage i offentligheden, godt hjulpet af omkalfatringer i 1990'erne og efterdønningerne af 11. september-angrebene, selvom selve begrebet *konspirationsteori* stadig ikke var nogen hædersbevisning. Befolkningen bidrog aktivt til at skabe forskellige fortællinger om statens magtmisbrug, til dels baseret på faktiske begivenheder, der kunne deles på In-

ternettet med ligesindede i ord, billeder og video. Forestillingen om samlende autoritative kilder til sandhed var for længst væk, så den amerikanske befolkning oplevede en »aktørpanik« og måtte selv navigere i et sandt hav af forskellige forestillinger, der kunne bidrage til at skabe orden i deres eget univers.

Donald Trump som konspirationsteoretiker

Donald Trumps politiske karriere blev skabt på baggrund af konspirationsteorier. I 2011, da han overvejede at udfordre præsident Barack Obama ved 2012-valget, populariserede han den såkaldte »birther«-konspirationsteori, der i sin enkelhed gik ud på, at Obama var født i Kenya og ikke USA, og derfor ikke havde lovlig adgang til at være amerikansk præsident. Forestillingen var altså, at han havde bedraget den amerikanske befolkning og gennem kynisk magtmisbrug havde tiltaget sig kontrol over regeringsapparatet. Trump krævede at se Obamas fødselsattest, men selv offentliggørelsen af attesten i april 2011 stoppede ikke konspirationsteorien. Da Trump på ny søgte præsidentposten fra 2015, genaktiverede han »birther«-konspirationsteorien som en del af sin kampagne (Parker og Eden, 2. juli 2016).

> **Donald Trump har vist sig at være den første præsident, der aktivt har promoveret konspirationsteorier om den statsmagt, han selv står i spidsen for**

I 2016 angav fulde 71 pct. af de republikanske vælgere, at de var i tvivl om Obamas fødested og nationalitet (Clinton og Roush, 10. august 2016), hvilket dels indikerer, at Trumps promovering af emnet fra fem år tidligere fortsat var en succes, og dels at der bag konspirationsteorien gemte sig frygten for fremmed indflydelse på USA's regering og en klar kulturel usikkerhed ved at have en afroamerikansk præsident, der havde haft dele af sin opvækst i muslimske lande (Butter, 2012: 339).

Som vi har set i de foregående afsnit, er det langt fra en nyhed, at amerikanerne er kritiske over for staten, eller grupper, de tror, vil udøve udemokratisk indflydelse på statsapparatet. Amerikanernes frygt for den dybe stat begyndte for alvor med Kennedy-mordet og blev forstærket i 1990'ernes konspirationsteorivenlige klima, der fortsatte ind i det nye årtusind. Tager man derfor fat i Monmouth-meningsmålingen omtalt i starten af denne artikel, der præsenterede, at 74 pct. af befolkningen troede på eksistensen af den dybe stat, skal det naturligvis ses i lyset af særligt de sidste 50 år. Det er ikke et fænomen, Donald Trump har skabt – særligt når man kigger på det forhold, at en stor del af respondenterne ikke kendte til navnet Deep State, men kunne nikke genkendende til beskrivelsen.

Når der nu alligevel er sket noget afgørende nyt under Donald Trumps præsidentperiode, er det, fordi han har vist sig at være den første præsident, der aktivt har promoveret konspirationsteorier om den statsmagt, han selv står i spidsen for. Trump har primært forsøgt at fremme konspirationsteorien om

den dybe stat som en måde at fjerne opmærksomheden fra undersøgelser af præsidenten selv og hans kampagne, og har i den forbindelse anvendt konspirationsteorien som strategisk, kommunikativt redskab rettet mod sin base af græsrødder, der har svaret igen ved at udvikle nye, sofistikerede konspirationsteorier, herunder den forunderlige »QAnon«-teori.

»Den kriminelle dybe stat«

»Se hvordan tingene er vendt på hovedet for den Kriminelle Dybe Stat. De går efter falsk samarbejde [collusion] med Rusland, et opdigtet Svindelnummer, og er endt med at blive fanget i en massiv SPION-skandale, som dette land aldrig har set mage til. Man ligger, som man har redt!«

Således beskrev Donald Trump den dybe stat i et tweet den 23. maj 2018. Den umiddelbare baggrund var afsløringen af, at FBI havde sendt en civil agent – Cambridge University-professor og tidligere højtstående medarbejder i flere republikanske regeringer (herunder Nixon, Ford og Reagan) Stefan Halper – for at komme tæt på visse personer i Trumps præsidentkampagne, der formodedes at have tætte kontakter til Rusland. Formålet var at finde ud af, hvorvidt Rusland aktivt forsøgte at udøve indflydelse på kampagnen, med særlig fokus på to udenrigspolitiske rådgivere, Carter Page og George Papadopoulos (Beauchamp, 25. maj 2018).

FBI's bekymringer omkring præsidentens mulige samarbejde med Rusland fortsatte efter Trumps indsættelse i januar 2017. Donald Trump havde angiveligt bedt daværende FBI-direktør James Comey om ikke at fortsætte undersøgelsen af general Michael Flynn, der kortvarigt var Trumps første nationale sikkerhedsrådgiver. Trump var blevet tvunget til at fyre Flynn, da det kom frem, at han havde løjet om tætte kontakter til fremmede magter, herunder Rusland og Tyrkiet. Comey blev fyret af Trump i foråret 2017, angiveligt på grund af, at Comey nægtede at stoppe de igangværende undersøgelser af Trumps inderkreds i forhold til Rusland, og fordi han nægtede at erklære sig »loyal« mod præsidentens person. Dette gjorde den konstituerede direktør Andrew McCabe så bekymret, at han, fandt verden ud af i januar 2019, indledte en aktiv kontraefterforskningsoperation for at finde ud af, om Donald Trump – USA's 45. præsident – var russisk agent (Goldman et al., 11. januar 2019). Samtidig, fortalte McCabe i TV-programmet »60 Minutes« i februar 2019, var der i tiden umiddelbart efter Comeys fyring diskussioner i Justitsministeriet om, hvorvidt man kunne iværksætte en fjernelse af Trump under den 25. forfatningstilføjelse, gennem tilslutning fra Trumps egne ministre (CBS News, 14. februar 2019). Comeys fyring førte til udpegningen af den tidligere FBI-direktør Robert Mueller som særlig anklager med bredt mandat til at undersøge Ruslands mulige indblanding i det amerikanske valg i 2016. Vicejustitsminister Rod Rosenstein påtog sig rollen som øverste tilsynsførende, efter at daværende justitsminister Jeff Sessions, til præsidentens store fortrydelse, havde erklæret sig inhabil i sagen, fordi også han havde haft kontakt med russiske embedsmænd under valgkampen.

»Alle er ude efter mig«, sagde Donald Trump angiveligt som reaktion på udpegningen af Mueller ifølge kilder til Washington Post-journalisten Bob Woodwards bog, *Fear*, og fortsatte »Jeg bliver banket … jeg er nødt til at slå igen« (Woodward 2018: 165, 166). Donald Trump har gennem hele perioden bedyret sin uskyld i forhold til alle potentielle og aktuelle anklager mod ham omkring et fordækt samarbejde med Rusland, og i den sammenhæng har han dels fundet anledning til at så tvivl om FBI's og Justitsministeriets generelle intentioner og politiske tilhørsforhold og dels pege søgelyset mod en anden, i Trumps øjne meget værre, syndebuk.

Fokus for Trumps opmærksomhed var Hillary Clinton og hendes forhold til det etablerede Washington. Trump forsøgte generelt at anklage hende og systemet for magtmisbrug og særlige tjenester. E-mailsagen var det umiddelbare udgangspunkt. Clinton havde anvendt en privat e-mailserver som udenrigsminister og havde opbevaret privat og officiel korrespondance samme sted. Hun havde overdraget en stor mængde e-mails til Udenrigsministeriets arkiv, men havde slettet over 30.000, som hun hævdede var af privat karakter. »Rusland, hvis I lytter så håber jeg, I er i stand til at finde de 30.000 forsvundne e-mails. Jeg tror, I formentlig vil blive pænt belønnet af vores presse«, sagde Donald Trump ved en pressekonference den 27. juli 2016 (Woodward, 2018: 172-3).

Trump blev efterfølgende udsat for kritik for denne udtalelse fra pressen og politiske analytikere, men for græsrødderne og mange republikanske vælgere var det yderst populært – det samme var tilråbet »lås hende inde« (lock her up) ved Trumps vælgermøder. Argumentet var, at hun var blevet afhørt om e-mailsagen på yderst lempelige vilkår, og at ingen af hendes nære rådgivere, herunder Huma Abedin, der var vicekampagneleder, var blevet undersøgt. FBI konkluderede i sommeren 2016, at der ikke var årsag til at rejse sigtelse. Men med effekt af en såkaldt »oktoberoverraskelse« (October surprise), foretog daværende FBI-direktør James Comey alligevel en udmelding i oktober 2016 om, at FBI, med basis i nye oplysninger, ville genoptage undersøgelsen af Clintons e-mailsag. Årsagen var, at Huma Abedins mand, tidligere medlem af Kongressen Anthony Weiner, angiveligt havde sendt e-mails af seksuel karakter til unge piger fra sin computer, der indgik i den bredere Clinton-undersøgelse. Efter at have undersøgt sagen konkluderede FBI i et brev til Kongressen, at der stadig ikke var årsag til at rejse sigtelse mod Clinton, og at den del af sagen nu var afsluttet (Zurcher, 6. november 2016).

Men Trump-kampagnen søgte nu direkte at forbinde Clinton med en korrupt hjemlig efterretningstjeneste, der arbejdede på at få hende valgt på mistænkelig grundlag. Hans forsøg på at fremstille Clinton som kriminel og som en repræsentant for den dybe stat var formentlig oprindeligt motiveret af politiske årsager, idet han så det som en succesfuld kampagnestrategi. Men efter at han blev valgt, fortsatte han med at henvise til Clintons påståede udåd og hendes forbindelse til et korrupt system. Trump og hans tilhængere undrede sig offentligt over, hvorfor den særlige anklager Robert Mueller ikke undersøgte

Hillary Clinton. Konklusionen var ofte, at Muellers hær af »vrede demokrater« (»angry Democrats«) var på Clintons side og indædte Trump-modstandere. Den fortsatte kampagne syntes at have i hvert fald to årsager.

For det første var det en effektiv måde at sikre, at græsrødderne stadig opfattede Donald Trump som forkæmper mod systemet – et system, de var overbevist om, var elitært, politisk motiveret og afkoblet fra demokratiet. Trump kunne derfor anvende konspirationsteorien om Clinton og den dybe stat som strategisk kommunikation. For det andet bidrog det forsatte fokus på Clinton til at fjerne opmærksomheden fra præsidentens egne problemer. Ved at identificere undersøgelserne som en partipolitisk motiveret »heksejagt« har han garanteret, at hvis resultater skulle indikere, at Trump rent faktisk har begået enten kriminelle eller politisk tvivlsomme handlinger i forhold til Rusland, kan de med forholdsvis lethed affærdiges som politisk karaktermord.

QAnon – insideren viser vejen

Trump har altså i høj grad har anvendt konspirationsteorien om den dybe stat som et strategisk politisk greb, men har faktisk udtalt i et interview med HillTV slutningen af september 2018, at han ikke er specielt vid med begrebet: »Jeg kan ikke lide at bruge det, fordi det lyder så konspiratorisk og, tro det eller lad være, er jeg faktisk ikke en konspiratorisk person« (Solomon og Sexton, september 2018). Dette interview faldt efter den anonyme kronik i *The New York Times* og efter at præsidenten havde karakteriseret forfatteren som »ikke-valgt agent i den dybe stat«. Dette kan tyde på, at Trump forbinder noget negativt og latterligt med begrebet »konspirationsteori«, hvilket svarer meget godt til bevægelsen i den generelle samfundsopfattelse siden 1960'erne. Men Trump fortsætter med at anvende og antyde eksistensen af en dyb stat blot med mindre brug af begrebet.

» **Essensen er, at den anonyme »Q« (en formodet højtstående ansat i Energiministeriet) sender kryptiske beskeder ud via sociale medier om, hvad der foregår i den dybe stat**

Hvor Trump angiveligt er en anelse forsigtig med at benævne forestillingen om en dyb stat ved det valgte navn, er det langt fra tilfældet hos hans tilhængere. Hans mest loyale græsrødder, hvor nogle kan findes på den kulturkonservative ende af det politiske spektrum og andre på den deciderede yderste højrefløj, ofte benævnt »alt-right« (alternativ højrefløj), har ingen problemer med at definere den dybe stat, Hillary Clinton, Demokraterne og andre politiske modstandere af Trump og hans særlige form for konservatisme, som fjender, der burde bures inde.

I den forbindelse er konspirationsteorien QAnon fremkommet som en af de nok mest kuriøse forestillinger i *Trumpland*. Essensen er, at den anonyme »Q« (en formodet højtstående ansat i Energiministeriet) sender kryptiske beskeder ud via sociale medier om, hvad der foregår i den dybe stat, og hvordan

Trump er tæt på at besejre den. Q og Trump arbejder ifølge teorien sammen, og således leder tilhængerne efter spor i såvel Q's kryptiske beskeder (de såkaldte Q-drops) og i Trumps tweets og andre offentlige udmeldinger. Q er således den ultimative insider, hvis ord tages for gode varer. Q's anonymitet er en velbevaret hemmelighed, og man kan undres over, hvorvidt Q egentlig findes eller måske simpelthen er opfundet til lejligheden.

QAnon ser ud til at have fået sin begyndelse fra Donald Trump i efteråret 2017, hvor han – formentlig ved et tilfælde – ved en middag for militærfolk i Det Hvide Hus fik ytret, at »det var stilhed før stormen«. Adspurgt af journalister om, hvilken storm der var tale om, sagde han »det finder I ud af«. Herefter begyndte Q at skrive beskeder om »stormen« på sociale medier om, hvordan intet var, hvad det så ud til. QAnon fik for alvor vind i sejlene i løbet af sommeren 2018, hvor deltagere ved Trumps vælgermøder fremstod med store Q-skilte og tolkede Q's forskrifter om, at Trumps taler indeholdt skjulte budskaber til de særligt indviede. Og fordi Q's budskaber var så kryptiske, kunne alt passe (Coaston, 2. august 2018).

QAnon er på flere måder en klassisk konspirationsteori om statsmagten i USA. Udgangspunktet er, at noget er råddent i staten, i dette tilfælde den dybe stats forsøg på at omgå demokratiets spilleregler. Kigger man på de temaer, som QAnon præsenterer i sine beskeder, og de, som følgerne videreudvikler på sociale medier, falder de især i to hovedkategorier: anklager om pædofili mod Clinton-familien, dens rådgivere og andre top-Demokrater og anklager om forræderi blandt medlemmerne af den dybe stat og dens allierede i den Nye Verdensorden.

Pædofili-elementet stammer fra den såkaldte Pizzagate-konspirationsteori, hvor en pizzakæde angiveligt skulle være et skalkeskjul for en Demokratisk pædofiliring, ledet af Hillary Clinton og hendes kampagnechef John Podesta (hvis hackede e-mails blev offentliggjort af WikiLeaks og øjensynligt har startet dette usande rygte) (Kroll, 9. december 2018). Pædofili-vinklen tjener angiveligt det formål at male modstanderen som decideret ond, idet der er meget bred enighed om, at pædofili figurerer øverst på enhver liste over forfærdelige handlinger. Her kan man trække linjen tilbage til Puritanernes forestilling om konspiratorer som absolut onde, hvilket også havde en stærk religiøs basis (Butter, 2014: 35-6).

QAnon og tilhængerne oplever aktører i den dybe stat som forrædere mod USA, men også som stærke aktører, der kræver et potent modspil for at blive besejret. Forståelsen er, at Trump har militæret i ryggen (hvilket QAnon mener at have bevis for med henvisning til, at det netop var til en middag for militærfolk, at Trump fik nævnt, at stormen var på vej) og er på vej til at få ryddet op i alle »bogstav-agenturerne« (FBI, CIA, NSA med flere), idet det er her – og blandt Demokraterne – at illoyaliteten mod USA og præsidenten er størst. En anden vægtig fjende skal findes uden for landets grænser hos deltagere i den Nye Verdensorden, hvor et globalt netværk af organisationer,

institutioner og individer som Rothschild- og Rockefeller-familierne, Illuminati-sekten, Bilderberg-gruppen, FN og finansmanden George Soros i årevis har forsøgt en overtagelse af den amerikanske statsmagt (Coaston, 2. august 2018).

Særligt Soros er en rød klud for QAnon-tilhængerne, ligesom han er det for andre på højrefløjen, formentlig af to årsager: for det første har han støttet en lang række centrum-venstre politiske sager og søgt at bekæmpe politik og personer på højrefløjen blandt andet med store pengebeløb; for det andet er Soros som jøde og udlænding dels repræsentant for den Nye Verdensorden som ydre fjende, der konkret søger at omstyrte og kontrollere den amerikanske stat, og dels en kulturel trussel mod den hvide amerikanske højrefløj (Lavin, 24. oktober 2018).

QAnon er en konspirationsteori, hvis formål er at berolige tilhængerne og forestille sig en lys fremtid, hvor Amerika igen er mægtigt, hvor alle fjender bliver besejret og alle Trumps valgløfter går i opfyldelse og præsidenten bliver genvalgt i 2020. Ligeledes var en af QAnons kerneidéer den ganske paradoksale, at Donald Trump og Robert Mueller i virkeligheden arbejdede sammen om at få Hillary Clinton og en lang række andre top-Demokrater dømt. Men sådanne forestillinger skal med jævne mellemrum testes og bekræftes, og ved midtvejsvalget i 2018 havde Q forsikret sine tilhængere om, at en »rød bølge« var undervejs, og arrestordrer på alle implicerede var på nippet til at blive udstedt (Chapman, 15. november 2018).

Tilhængere var desillusionerede, men her viste konspirationsteorien sin indre sans for overlevelse, idet fokus i stedet blev rettet mod Trumps nye kamp for grænsemuren mod Mexico og kampen med Kongressen, der endte med at lukke for den føderale pengekasse og sende 800.000 ansatte hjem eller lade dem arbejde uden løn i 35 dage. Efter genåbning på midlertidige vilkår og Trumps accept af et mindre beløb til grænsesikkerhed på knap 1,4 mia. dollars erklærede han den 15. februar 2019 en nødretstilstand ved grænsen mod Mexico, hvilket muliggjorde en situation, hvor han kan allokere midler fra andre ressortområder til at bygge muren. Q og QAnon-tilhængere hyldede præsidenten som genial. Som følge af sin nødretserklæring og aftalen med Kongressen meldte Trump ud, at han ikke ville lade de kongres-udvalg, der normalt havde ansvar for at allokere midler til bestemte ressortområder, få indflydelse på, hvordan og fra hvilke dele af de enkelte ministeriers budgetter, han anvendte penge til muren. I et »Q-drop« fra den 17. februar 2019 forklarede »Q« sammenhængen for sine tilhængere: »Trumps udtalelse er genial [.] Den dybe stat fyldte aftalen med en masse faldgruber, der kunne blokere den og i sin udtalelse gennemgår han systematisk, hvor de prøvede at blokere ham, og han imødegår dem ved at henvise til præsidentiel og forfatningsmæssig autoritet« (Q, 17. februar 2019).

I QAnons verden pågår der således en kamp mellem Trump og den dybe stat, som Trump er ved at vinde. Præferencen for den stærke, handlingsoriente-

rede mand, der kæmper for et konservativt/kristent værdisæt over en gruppe fordækte bureaukrater og kongresmedlemmer, der sniger begrænsninger ind i aftaler i stedet for at handle, er klar. Det samme er forestillingen om den enlige aktør som drivkraft. I den forbindelse skaber QAnon helt og holdent sin egen virkelighed, hvor Trump igennem sin udtalelse og sine handlinger nu har slået udfordringen fra den dybe stat tilbage uden hensyntagen til den politiske og juridiske virkelighed, hvor Trump er nødt til at forhandle med Kongressen om midler, og hvor nødretserklæringen bliver anfægtet ved domstolene. Og hvor sandsynligheden for, at Trumps modstand har bund i en koordineret indsats fra en »dyb stat«, stadig er meget tvivlsom.

Men dette stopper ikke QAnon, der i den forbindelse kan ses som en naturlig – om end ekstrem – repræsentant for en amerikansk konspirationskultur, der i sin udvikling siden 1960'erne dels har plejet forestillingen om magtmisbrug og overgreb mod borgernes frihed som et centralt element i (dele af) statsmagten, og dels har bevæget sig fra den private til den offentlige sfære i løbet af 1990'erne, hvor også autoriterne abdicerede ansvaret for at sondre mellem sandt og falsk og i stigende grad overlod det til befolkningen selv. Samtidig har Donald Trumps personlige stil, hvor alt kan forklares med andre aktørers fejl, mangler og motiver, gjort det lettere for QAnon at sammensætte en samlet fortælling om, hvordan USA med Donald Trump ved roret nok skal blive »great again« (mægtigt igen).

Den dybe stat, amerikanerne og Trump: strategisk udnyttelse af dybe rødder

Frygten for den dybe stat i USA er populær med næsten tre fjerdedele af befolkningen, der indikerer, at de tror på, at den muligvis eller helt sikkert findes. Idéen om at være på vagt over for statsmagten har dybe rødder i USA, mens forestillingen om den dybe stat, der undergraver demokratiet indefra, har sin rod i efterspillet omkring Kennedy-mordet og afsløringen af sande konspirationer i 1960'erne og 1970'erne. Konspirationsteorier blev som fænomen marginaliseret fra 1960'erne og skubbet ind i den private sfære, men levede i høj grad videre i populærkulturen. Fra 1990'erne kom konspirationsteorier igen frem i det offentlige rum hjulpet af Internettets udbredelse og en offentlig diskurs, sanktioneret af forskningen, der i stigende grad såede tvivl om autoriternes vurdering af etablerede sandheder.

Det var i denne virkelighed, Donald Trump trådte ind på den politiske scene og populariserede »birther-konspirationsteorien« om Barack Obamas fødested og nationalitet fra 2011. Som kandidat og præsident, viderefører han tvivlen om Obama og tilføjede nye konspirationsteorier om den dybe stat, dels som et led i sin kommunikation med græsrødderne, hvor han fremstod som en stærk lederfigur, der kunne »dræne sumpen« og dels som en måde at fjerne søgelyset fra aktuelle undersøgelser af personlige og kampagnemæssige forhold til Rusland på ved at delegitimere de dele af statsapparatet, der havde ansvar herfor (særligt Justitsministeriet og FBI).

Trumps indsats mod den dybe stat og den amerikanske konspirationskultur generelt har bidraget til at skabe den forunderlige QAnon-konspirationsteori, der ved hjælp af insider-information fra den mystiske Q (angiveligt en højtrangerende embedsmand i Energiministeriet) i samarbejde med Trump bekæmper den dybe stat indefra – i særdeleshed højtstående Demokrater, hvis ondskab ses i deres tilknytning til pædofili og til deres uamerikanske adfærd.

Litteraturliste

60 Minutes (2019), »McCabe says he ordered the obstruction of justice probe of President Trump«, *CBS* News, https://www.cbsnews.com/news/andrew-mccabe-says-he-ordered-the-obstruction-of-justice-case-of-president-trump-60-minutes/

Anonymous (2018), »I Am Part of the Resistance Inside the Trump Administration«, *The New York Times*, 5. september, https://www.nytimes.com/2018/09/05/opinion/trump-white-house-anonymous-resistance.html

Beauchamp, Zack (2018), »'Spygate', the false allegation that the FBI had a spy in the Trump campaign, explained«, *Vox*, 25. maj, https://www.vox.com/2018/5/25/17380212/spygate-trump-russia-spy-stefan-halper-fbi-explained

Barkun, Michael (2006), *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*, Berkely: University of California Press.

Barkun, Michael (2017), »President Trump and the »Fringe«, *Terrorism and Political Violence*, 29(3): 437-43.

Bradner, Eric (2018), »Trump slams 'deep state operatives'…, *CNN*, 7. september, https://edition.cnn.com/2018/09/06/politics/trump-montana-rally/index.html

Butter, Michael (2012), »The Birthers' New World Order: Conspiracy Theories about Barack Obama« i Birte Christ og Greta Olson, red., *Obama and the Paradigm Shift: Measuring Change*, Heidelberg: Winter, p. 227-46.

Butter, Michael (2014), *Plots, Designs, and Schemes: American Conspiracy Theories from the Puritans to the Present*, Berlin: De Gruyter.

Chapman, Matthew (2018), »QAnon's true believers are devastated as the conspiracy theory goes down in flames«, *Salon*, 15. november, https://www.salon.com/2018/11/15/qanons-true-believers-are-devastated-as-the-conspiracy-theory-goes-down-in-flames/

Clinton, Josh og Carrie Roush (2016), »Poll: Persistent Partisan Divide Over 'Birther' Question«, NBCNews, 10 August, http://www.nbcnews.com/politics/2016-election/poll-persistent-partisan-divide-over-birther-question-n627446?cid=sm_tw

Coaston, Jane (2018), »#QAnon, the scarily popular pro-Trump conspiracy theory, explained«, *Vox*, 2. august, https://www.vox.com/policy-and-politics/2018/8/1/17253444/qanon-trump-conspiracy-theory-reddit

Fenster, Mark (2008), *Conspiracy Theories: Secrecy and Power in American Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Goldman, Adam, Michael S. Schmidt og Nicolas Fandos (2019), »F.B.I. Opened Inquiry into Whether Trump was Secretly Working on Behalf of Russia«, *The New York Times*, 11. januar, https://www.nytimes.com/2019/01/11/us/politics/fbi-trump-russia-inquiry.html

Hofstadter, Richard (1964), »The Paranoid Style in American Politics«, *Harper's Magazine*: 77-86.

Knight, Peter (2003), »Making Sense of Conspiracy Theories«, Knight, Peter, red., *Conspiracy Theories in American History: An Encyclopedia*, ABC-CLIO: 15-25.

Kroll, Andy (2018), »John Podesta Is Ready To Talk About Pizzagate«, *Rolling Stone*, 9. december, https://www.rollingstone.com/politics/politics-features/john-podesta-pizzagate-766489/

Latour, Bruno (2004), »Why Has Critique Run out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern« *Critical Inquiry* 30 (Winter 2004): 225-48.

Lavin, Talia (2018), »Conspiracy theories about Soros aren't just false. They're anti-semitic«, *Washington Post*, 24. oktober, https://www.washingtonpost.com/outlook/2018/10/24/conspiracy-theories-about-soros-arent-just-false-theyre-anti-semitic/?utm_term=.e8e365785ddc

Melley, Timothy (2000), *Empire of Conspiracy: The Culture of Paranoia in Postwar America* Ithaca: Cornell University Press.

Monmouth University Poll (2018), »Public troubled by 'Deep State'«, https://www.monmouth.edu/polling-institute/reports/monmouthpoll_us_031918/

Olmsted, Kathryn (2009), *Real Enemies: Conspiracy Theories and American Democracy, World War I to 9/11*. Oxford: Oxford University Press.

Parker, Ashley og Steve Eder (2016), »Inside the Six Weeks Donald Trump Was a Nonstop 'Birther'«, *The New York Times*, 2. juli, http://www.nytimes.com/2016/07/03/us/politics/donald-trump-birther-obama.html

Pew Research (2017), »Public Trust in Government: 1958-2017«, http://www.people-press.org/2017/12/14/public-trust-in-government-1958-2017/

Porter, Tom (2017), »Deep State: How a Conspiracy Theory Went from Political Fringe to Mainstream, *Newsweek*, 8. februar, https://www.newsweek.com/deep-state-conspiracy-theory-trump-645376

Q (2019), »And, Just Like That, POTUS Disarms the Spending Restrictions«, 17. februar, https://qmap.pub/?pg=2

Ries, Brian (2018), »Fallout after anonymous op-ed blasts Trump«, *CNN*, 6. september, https://edition.cnn.com/politics/live-news/nyt-op-ed-fallout-dle/index.html

Solomon, John og Buck Sexton (2018), »President Trump's Exclusive Interview with HillTV«, *The Hill*, https://thehill.com/hilltv/rising/407440-read-president-trumps-exclusive-interview-with-hilltv

Woodward, Bob (2018), *Fear: Trump in the White House*, New York: Simon & Schuster.

Zurcher, Anthony (2016), »No criminality in Clinton e-mails – FBI«, *BBC News*, 6. november, https://www.bbc.com/news/election-us-2016-37892138